

mevzu

sosyal bilimler dergisi | journal of social sciences

e-ISSN 2667-8772

mevzu, Mart/March 2023, s. 9: 1-19

İliyyâ Ebû Mâdi'nin Kem Teşteki Şiirinde Kelime Seçimi
Word Selection in the Poetry of Kem Testeki by İliyyâ Abû Mâdi

Adnan ARSLAN

Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı
Associate Professor, Bilecik Şeyh Edebali University, Faculty of Islamic Sciences
Department of Arabic Language and Rhetoric
adnan.arslan@bilecik.edu.tr
Bilecik/Turkey
ORCID: 0000-0002-3989-6612

DOI: 10.56720/mevzu.1203230

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 12 Kasım / November 2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 05 Ocak / January 2023

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Mart / March 2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Mart / March 2023

Atıf / Citation: ARSLAN, A. (2023). İliyyâ Ebû Mâdi'nin Kem Teşteki Şiirinde Kelime Seçimi . *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (Mart 2023): 1-19 DOI: 10.56720/mevzu.1203230

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.
web:<http://dergipark.gov.tr/mevzu>|mailto:mevzusbd@gmail.com

Copyright © CC BY-NC 4.0

Öz

Varlığın en mükemmel sonucu olarak kabul edilmesi mümkün olan hayat, karamsarlık ve ümitsizlik içerisinde heba edilmeyecek kıymeti haiz bir değerdir. Mehcer şairi Ebû Mâdî (ö. 1957), hayata bu açıdan bakmış ve sıklıkla hayatın anlam ve değeri üzerine şiirler söylemiştir. Amerika'ya göç eden diğer mehcer şairlerinin aksine varlığa iyimser bakmaya çalışmış ve şiirlerinde hayatın yaşanmaya layık güzelliklerini terennüm etmiştir. Bunu yaparken sıklıkla bahar, çiçek, yağmur, güneş, nehir vb. olumlu çağrışımları olan öğeleri kullanmıştır. Hayata güzel bakabilmek için varlıktaki güzelliği dayanak noktası olarak göstermiş ve tabiatı ibretimiz bir vaiz olarak takdim etmiştir. Şiirlerinin çoğuna hâkim olan bu iyimserlik mesajına varlığı anlamsız, hayatı da beyhude görme eğiliminde olan modern insanın ihtiyacı olduğu düşüncesi bu çalışmanın hareket noktası olmuştur. Çalışmada şairin iyimserlik mesajı üzerine kurguladığı şiirlerinden olan *Kem teştekî* kasidesi kelime seçimi açısından incelenmiştir. Kasidenin omurgasını teşkil eden düşünce yapısının çözümlemesi yapılmış ve iyimserliğin nasıl temellendirildiği irdelenmiştir. Çalışma boyunca alımlama estetiği kuramı eleştiri yöntemi uygulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap dili ve belagati, İliyyâ Ebû Mâdî, Mehcer, *Kem teştekî*, İyimserlik.

Abstract

Life, which can be accepted as the most perfect result of existence, is a valuable value that cannot be wasted in pessimism and despair. The Mahjar poet, İliyyâ Abû Mâdî (d. 1957), looked at life from this perspective and often wrote poems about the meaning and value of life. Unlike other mehcer poets who immigrated to America, he tried to look at existence optimistically and sang the beauties of life worthy of living in his poems. While doing this, it is often spring, flower, rain, sun, river, etc. used items with positive connotations. In order to look at life beautifully, he showed the beauty in existence as a fulcrum and presented nature as an exemplary preacher. The starting point of this study is the idea that modern people, who tend to see life as meaningless and life in vain, need this message of optimism that dominates most of his poems. In the study, *Kem testeki* eulogy, one of the poems that the poet built on the message of optimism, was examined in terms of content and literary

arts. The structure of emotion and thought, which constitutes the backbone of the eulogy, has been analyzed and how optimism is grounded has been examined. Reception aesthetic theory criticism method was applied throughout the study.

Keywords: Arabic language and rhetoric, İliyyā Abū Mādī, Mahjar, Kem testeki, Optimism.

Giriş

Psikoloji alanında oldukça büyük bir ilgi gören *iyimserlik/optimizm* olgusunun, (Milona, 2020, s. 4) kişilerin sadece duygu durumlarını değil, aynı zamanda fizyolojik sağlığını da etkilediği bilinen bir gerçektir. (Carver ve Scheier, 2014, s. 295) Bireyin yaşam standardına pek çok açıdan olumlu yönde katkı sunduğu açık olan iyimserliğin, genellikle bilişsel bir özellik olduğuna vurgu yapılır. (Peterson, 2000, s. 44) İyimserlik ve kötümserliğin ne olduğu hakkında yapılan bilimsel tanımlar genel olarak bu iki olgunun geleceğe dair beklentilerle olan ilişkisine odaklanır. (Carve, Scheirer ve Segerstrom, 2010, s. 880) Hayata iyimser bakabilme tutumunu kazanmış kişiler gelecek hakkında olumlu düşünürler. (Forgerard ve Seligman, 2012, s. 109) Kötümserlik ise sadece geleceğe değil, geçmiş ve şimdiki zamana da olumsuz bakmakta kendini göstermektedir. (Leahy, 2002, s. 302)

Biraz önce bahsedildiği gibi iyimser olabilmek bilişsel bir özelliktir ve kişi hayata olumlu bakabilmeyi öğrenerek kazanmaktadır. *Bilişsel öğrenim kuramı* çerçevesinde meseleye bakılacak olursa; kişinin iyimserliği bir tutum olarak kazanabilmesi için iyimserliğin ne olduğunu bilmesi yetmez, çevresinde olup bitenleri anlamlandırması ve zihin dünyasında olaylar ve anlamları arasında bir bütün oluşturabilmesi gerekir. Dolayısıyla hayata iyimser bakabilmek, bir takım deneyim ve öğrenmelerin içselleştirilip bakış açısı ve anlamlandırma melekesine dönüşmesi sonucunda mümkün olmaktadır. Yani bireyin, olaylara iyimser bakabilmesi için olumlu düşünme ile ilgili bir takım ön bilgilerini içselleştirmesi yahut bir başka deyişle tahsil ettiği bu bilgileri hazmetmesi gerekir. Bu hazmetme aşamasında edebiyatçılar önemli bir rol oynamaktadır.

İnsan tabiatı estetiğe karşı meyillidir ve güzel olana bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde ilgi duymaktadır. *Estetik zevk*, evrenselliği olan bir kavram olduğu için (Ömerustaoğlu, 2007, s. 23) birçok filozof, güzel olana karşı duyulan

hoşlanma duygusunun yaratılıştan geldiğini (Aristo, *Poetika*, 1987, s. 16-17) ve insan doğasının güzelliğe duyarlılık veya beğeni inceliği geliştirmesinin insan doğası ve doğa arasında önceden kurulmuş bir uyumun neticesi olduğu görüşündedir. (Hamdioğlu, 2019, s. 35) Şu var ki estetik zevk, varlığın sadece bir alanına indirgenemez. Zira güzellik sadece görünen ve dokunulabilen nesnelere değil, ses, koku, anlam vb. pek çok şey üzerinde tecelli eder. İnsan tabiatını cezbeden bu güzelliğin tezahür ettiği aynalardan birisi de sözdür. Derin ve sağlam bir düşünceyle tahkim edilmiş ve aynı zamanda albenili sanatlarla süslenmiş bir sözdeki güzelliğe edebi zevk sahibi insan tabiatının layık kalması mümkün değildir. Bu itibarla edebiyat ehlinin elinde hayata iyimser bakıp bakılabilmek için oldukça kullanışlı bir imkân bulunmaktadır.

Lübnan asıllı *mehcer* şairi İliyya Ebû Mâdî, edebiyattaki işbu imkânı kuvveden fiile çıkarmakta muvaffak olmuş isimlerden biridir. Kendisi, doğup büyüdüğü topraklardan Amerika'ya göç edince duygularını karamsarlığa kaptırmış bedbin şairlerden biri olmamaya özellikle çaba sarf etmiştir. Muasırlarının etkilendiği gibi *İngiliz romantizminin* baskın melankolik atmosferinden (Işıksal, 2021, s. 20) etkilenmemeye özen göstermiş ve en başta kendisi olmak üzere diğer insanlara karşı iyimserlik telkin etme hususunda omuzlarında sorumluluk hissetmiştir. Şairin bu meyanda pek çok şiiri bulunmaktadır. Hangi etnik aidiyet ve din olursa olsun tüm insanlığa iyimserlik mesajını ulaştırmaya çalıştığı şiirlerinden birisi de *Kem teştekî* başlıklı kasidesidir.¹

1. Şiirin Çevirisi

Bu çalışmada kasidenin kelime seçimi çerçevesinde tahlili yapılacaktır. Şiire bir bütün halinde bakabilmek için çevirisine yer vermenin uygun olacağı düşünülmüştür. Metnin aslı ve çevirisini kolaylıkla mülahaza edebilmek için tercümenin birer beyit halinde yapılması daha isabetli olacaktır. Şiir çevirisinde mümkün oldukça metnin aslına bağlı kalınmaya çalışılmış fakat hedef dilde edebi zevki sağlayabilmek için cüzi tasarruflarda bulunulmuştur. Kasidenin tamamı otuz üç beyit olmakla birlikte bu çalışmada ilk yirmi üç beyit çevrilmiş ve incelemede son on beyit kapsam dışında bırakılmıştır. Şiirdeki iyimserlik düşüncesini yansıtabilmek için bu kısmın yeterli olduğu düşünülmüş

¹ Şairin hayatı ve şairliği hakkında bk. Fazlıoğlu, Ş. (2020). Ebû Mâdî, İliyyâ. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* EK-1, 366-367.

ve en önemlisi de makaleyi daha fazla uzatmamak için son beyitlere ihtiyaç duyulmamıştır.²

كَمْ تَشْتَكِي وَتَقُولُ إِنَّكَ مُعِدِّمٌ
وَالْأَرْضُ مِلْكُكَ وَالسَّمَاءُ وَالْأَنْجُمُ

*Ne çok şikâyet ediyorsun ben fakirim diye
Oysaki arz senin mülkün, yıldızlar ve gök de*

وَلِكِ الْحُقُولُ وَزَهْرُهَا وَأَرْبُجُهَا
وَنَسِيمُهَا وَالْبُلْبُلُ الْمُتَرْتِمُ

*Tarlalar da senin, kokusuyla çiçekleriyle
Bir de meltemi ve de ötüşen bülbülleriyle*

وَالْمَاءُ حَوْلَكَ فَضَّةٌ رَقْرَاقَةٌ
وَالشَّمْسُ فَوْقَكَ عَسَجْدٌ يَتَضَرَّمُ

*Çevrende akan sular berrak birer gümüş
Üstündeki Güneş bir altındır; tutuşmuş*

وَالنُّورُ يَبْنِي فِي السَّفُوحِ وَفِي الدَّرَى
دُورًا مَزْخَرَفَةً وَحَيْنًا يَهْدِمُ

*Işık eteklerde, zirvelerde inşa ediyor
Süslü evleri, ne var ki bir bakmışsın yıkıyor*

فَكَأَنَّهُ الْفَتَّانُ يَعْرِضُ عَابِنًا
آيَاتِهِ قَدَامَ مَنْ يَتَعَلَّمُ

² Ebû Mâdî, İliyyâ. (2008), *el-A'mâlu's-Şi'riyyeti'l-Kâmile*. Kuveyt: Muessesetu Câizeti Abdilazîz, 814-816. Çalışma boyunca bu kaynak esas alınacağı için her beyit incelenmesinde ayrıca kaynak bildirmeye ihtiyaç görülmemiştir.

*Şu gördüğün ışık sanki oyalanan bir sanatkâr
Zevk-i selim olana eserlerini sergiler*

وَكأْتُهُ لصفائِهِ وسنائه
بحر تعوم به الطيور الحوم

*Parlak ve berrak ışıltısıyla bir deryadır ışık
Öyle derya ki kuşlar süzülür kanat çırpıp*

هشّت لك الدنّيا فما لك واجما؟
وتبسّمت فعلام لا تتبسّم

*Dünya seninle bahtiyar iken sen surat asmışsın
Gülümserken varlık neden, ne diye, sen böyle gamnâksın.*

إن كنت مكتئبا لعزّ قد مضى
هيهات يرجعه إليك تنمّم

*Bir dert ki gelip geçmiş lakin sen yine kasavetli isen
Heyhat! Teessüf sana geri ne getirmiş ah bir düşünsen*

أو كنت تشفق من حلول مصيبة
هيهات يمنع أن تحلّ تجهم

*Yahut endişedar isen gelip çatacak bir felaketten
Heyhat! Abus çehren mi korur seni böyle bir helaketten?*

أو كنت جاوزت الشباب فلا تقل
شاخ الزمان فإنه لا يهرم

*Gençliğin gitmiş ise elinden şöyle söyleme:
İhtiyarlandı zaman zira o hep nevreside³*

أنظر فما زالت تطلّ من الثرى
صور تكاد لحسنها تتكلم

*Bir bak hele! Her daim topraktan çıkmış sana bakıp duruyor
Öyle suretlerde öyle hüsün ki neredeyse konuşuyor*

ما بين أشجار كأنّ غصونها
أيد تصقّق تارة وتسلم

*Ağaçların arasında sanki şu dallar
Birer el olmuşlar ki kâh alkışlar kâh selamlar*

وعيون ماء دافقات في الثرى
تشفي السقيم كأنما هي زمزم

*Topraktan fışkıran şu sular
Zemzem misal, şifa bulur hastalar*

ومسارح فتن النسيم جمالها
فسرى يُدندن تارة ويؤهمهم

Şu sergiler ki meltem cemaline meftundur

³ Osmanlı Türkçesinde yeni yetişmiş genç kişiler için bu tabir kullanılırdı.

Kâh mırıldanıp kâh söylenip öylece eser durur

فكأنه صبّ بباب حبيبة
متوسّل، مستعطف، مسترحم

*Bir âşık gibi mahbubunun kapısında durmuş
El açmış, şefkat beklemiş, bir de boyun bükmüş*

والجدول الجدلان يضحك لاهيا
والنرجس الولهان مغف يحلم

*Neşeli şu pınarlar cilve yapıp gülüyor
Tutkulu nergis kim bilir neyleri düşlüyor?*

وعلى الصعيد ملاءه من سندس
وعلى الهضاب لكلّ حسن ميسم

*Sündüsten bir örtüdür, yaylaları süsleyen
Hüsünden bir cilvedir, tepeleri kaplayan*

فهنا مكان بالأريج معطر
وهناك طود بالشعاع مهمّم

*İşte şu mekân; hoş, enfes kokularla tütsülüdür
Şu tepecik de bir bebek; ışıkla büyütülür*

صور وآيات تفيض بشائفة
حتّى كأنّ الله فيها يبسم

Suretler ve âyetler coşkun akıyor şenlik içinde

Sanki rabbani bir tebesüm, onların çehresinde

فامش بعقلك فوقها متفهما
إن الملاحه ملك من يتفهم

*Aklınla yürü idrak ederek üzerlerinde
Zira güzellik, idrak edenin mülkiyetinde*

أتزورُ روحك جنة فتفوتها
كيما تزورك بالظنون جهنم؟

*Yoksa cennet ruhunu ziyaret ediyor da sen mi kaçırıyorsun?
Bir cehennem evhamıyla ziyaret etsin diye sanki bekliyorsun*

وترى الحقيقة هيكلا متجسدا
فتعافها لوساوس تتوهم

*Hakikati cisim giymiş cesim bir yapı gibi görüyorsun
Lakin saplandığın bir kuruntudandır, ondan tiksiniyorsun*

يا من يحن إلى غد في يومه
قد بعت ما تدري بما لا تعلم

*Ey gününü yaşarken yarınına özlem çeken
Bildiğini verip bilmediğini alansın sen*

2. Şiirin Fikri Yapısı

Hayatını sürdürebilmek için bir takım zaruri ihtiyaçlara mecbur olan insanın, bu ihtiyaçları karşılayabilme konusunda seviye farklılığı vardır. "Allah rızık hususunda bir kısmınızı diğerlerine üstün kılmıştır." (en-Nahl 16/71) âyetinin sarih ifadesiyle yaratıcı, rızık temini

açısından herkesi eşit kılmadığını bizzat kendisi beyan etmiştir. Bu farklılıktan mütevellit olarak insanlar arasında zenginlik-fakirlik dereceleri hâsıl olmuştur. Zengin olanlar mevcut mallarını muhafaza ve artırma derdi ile meşgulken yoksul kesimler de hayata tutunabilmek ve gıda, konut ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çabalayıp dururlar. Yoksulluk imtihanı kolay değildir. Nitekim Hz. Peygamber كَادَ الْفَقْرُ أَنْ يَكُونَ كُفْرًا “Fakirlik neredeyse küfre inkılap edecekti.” (Kudâî, 1986, s. 1/342) buyurarak fakirliğin sabır ve tahammül sınırlarını zorlayan yönüne işaret etmiştir.

Her ne kadar ağır bir imtihan olsa da şu da kati bir gerçektir ki fakirlik, beşeri bir olgudur ve insanlık tarihi boyunca bu olgu hep süregelmiştir. Toplumlardaki gelir dağılımını bir seviyede tutarak herkesin varlıkta eşit olması gerektiğini savunan komünizm fikri dahi sermaye karşısında verdiği çetin mücadelesinde başarılı olamamıştır. Komünizm ideali olan rejimler vadettiği eşitliği getirememiş veya en azından yoksulluğu ortadan kaldıramamıştır. Öyle ise denilebilir ki fakirlik insanlığın bir kısmının alın yazısıdır.

İnsani bir vakıa olan fakirlik, insanın derin serzeniş ve arzularına, yakarış ve acılarına tercümanlık eden edebiyatın doğal teması olmuştur. Ölüm, ayrılık, aşk, kahramanlık vb. temalara ağırlık veren edebiyat, yoksul insanın dramına lakayt kalmamış ve onun sesine kulak vererek manzum ve mensur türleriyle bağrına basmıştır. Edebi eserlerin yoksulluk temasına değiniyor oluşu aslında edebiyattan beklenen sosyal misyonla ilgilidir denilebilir. Genel olarak her ne kadar edebiyat denildiğinde *estetik değer* anlaşılrsa da (Stecker, 1996, s. 687) edebiyatın toplumu yansıtmak gibi bir görevi olduğu antik çağlara dayanan kadim bir kuramdır. (Albrecht, 1954, s. 425) Edebiyatın toplumla olan bu organik ilişkisinden dolayı olmalıdır ki onun hakkında, *mirror of the society/toplumun aynası* gibi epey kabul görmüş bir tanım yapılmıştır. (Zala, 2013, s. 28)

Fakirliği baskın bir tema olarak işleyen belli başlı yazarlara hızlıca göz atmak gerekirse; Türk romanında Sait Faik Abasıyanık (ö. 1954) ve Yaşar Kemal (ö. 2015), Rus romanında Dostoyevski (ö. 1881), Fransız romanında Victor Hugo (ö. 1885), Amerikan romanında John Steinbeck (ö. 1968) ve Arap romanında Yûsuf İdrîs (ö. 1991), Muhammed Şükrî (ö. 2003) ve Necîb Mahfûz (ö. 2006) gibi sayısı yüzlere ulaştırılabilecek büyük isimler, yoksulluk olgusunu

kurgularına taşımışlardır. Şiirde durum farklı değildir. İngiliz şiirinde George Crabbe (ö. 1832), Amerikan şiirinde Amos Russel Wells (ö. 1933) ve Arap şiirinde ise sayılamayacak kadar çok şair fakirliği tema edinmişlerdir.

İliyya Ebû Mâdî'nin bu şiirinin bel kemiğinin oluşturan amaç, yoksul kesimlerin hayata ve varlığa olumlu bakabilmeleri için farklı bir bakış açısı sunma ve bir başka deyişle iyimserlik telkinidir. Varlığın sadece sahip olunan metadan ibaret olmadığını, çevrede müşahade edilen ve ömür boyu da istifa-
de edilen güneş, yıldız, toprak, nehir vb. nimetlerin paha biçilmez bir servet olduğunu hatırlatmaktır. Şiirin telkin etmek istediği düşünce maddi yoksul-
luk karşısında her zaman iyimserliğin mümkün olduğudur. Şair bu fikrini temellendirmek için kevnî âyetler denilen ilahi sanatlara dikkat çekmektedir.

3. Kelime Tercihleri

Ebû Mâdî'nin şairlik hayatı boyunca belirgin bir surette kendini gösteren anlaşılır, kolay ve akıcı üslubu (Yazıcı, 1999, s. 247) onun sade kelimelere im-
gesel zenginlik kazandırmasına mani olmamıştır. Genel okuyucu tarafından rahatlıkla anlaşılabilir kelimeleri kendine has üslubu ile bir araya getirir ve cümlelerin farklı tabakada çağrışımlar uyandırmasına gayret ederdi.⁴ Aşağı-
daki beyitte onu bu özelliği açıkça görülecektir:

فكأته الفنآن يعرض عابثا

آياته قدام من يتعلم

Şu gördüğün ışık sanki oyalanan bir sanatkâr

Zevk-i selim olana eserlerini sergiler.

Bu beyitte şair, ışığı bir sanatkâra benzetir. Bir sanat galerisinde eserlerini sergileyen bu sanatçı izleyicilerin karşısına her gün yeni yapıtlarla çıkar. Bu sanatkâr teşbihinde takdire şayan bir üslup görürüz. Şöyle ki heybet ve ihti-
şamıyla dağlar, farklı tonlarıyla rengârenk ormanlar ve çiçekler, ıslıl ıslıl parıl-
dayan nehirler vb. varlık âleminde hayran bırakan tüm güzellikler ancak gü-
neşin doğuşu ile saçılan ışıkla görünebilir. Tabiatla serpiyen güzelliklerin gö-

⁴ Bu çalışmada bir edebiyat eleştiri yöntemi olarak alımlama estetiği kuramı tercih edilmiştir. Kuram hakkında ayrıntı için bk. Alabulut, S. (2017). *Alımlama Estetiği*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

rünebilmesi için ışığa ihtiyaç vardır. Şair Güneş ile tabiat arasında sanatkâr-yapıt ilişkisi kurar. Eşyanın görünmesine neden olan Güneş, sanat galerisinde üstü siyah bir çuha ile örtülü sanat eserlerinin üzerinden örtüyü kaldıran mahir bir sanatçı gibi davranır. Güneş ufuktan doğarak sanat galerisine gelir ve çiçeklerden bulutlara kadar her eserin üzerindeki karanlık perdesini kaldırıp eserleri göze gösterir. Burada şairin kelimelerini özenle seçtiğini görürüz. Beytin tamamı içinde eğreti gibi duran ve bundan dolayı da Türkçeye çevirisinde zorlandığımız bir kelime vardır: عابثا Sözlük anlamı *eğlenmek, oyalanmak, boşa vakit geçirmek* gibi anlamlara gelen عبث fiilinin (İbn Manzûr, 1414, s. 2/166) *ism-i faili* olan bu kelime nahiv açısından *müfret hal* (durum zarfı) olarak kullanılmıştır. Şair, ışığın eserlerini sergilerken eğlenir, oyalanır yahut öylesine vakit geçirir bir halde olduğuna inanmamızı ister. Ebû Mâdî, bu kelimeyle neyi kastetmiştir ve ifadeye ne gibi bir anlam zenginliği katmıştır? Kanaatimizce şairin özenle seçtiği bu kelimenin anlamı şudur: Güneş sabah kalkıp eserlerini sergiler fakat akşam olduğunda yine eserlerin üzerine örtüyü örterek yuvasına geri çekilir. Diğer gün yine aynı şekilde kalkıp yeni bir günde yeni eserlerle izleyicisinin karşısına çıkar. O kadar mahir ve hızlı bir sanatçıdır ki onun için böyle her gün yeni eserlerini teşhir etmek oyalanmak gibi gelir. Muhtemeldir ki mezkûr kelimenin seçiminde ışığın sanatkârlığını övme amacı bulunmaktadır.

Şairin kelime seçiminde gelişigüzel davranmadığını gösteren diğer bir örneğe aşağıdaki beyitte rastlarız:

و على الصعيد ملاءة من سندس

و على الهضاب لكلّ حسن ميسم

Sündüsten bir örtüdür, yaylaları süsleyen

Hüsünden bir cilvedir, tepeleri kaplayan

Ebû Mâdî'nin şiirindeki temel düşüncenin yoksulluk karşısında olumlu bir bakış açısı getirmek olduğundan bahsetmiştik. Dolayısıyla kasidenin ilk beytinden itibaren tekrarlı bir şekilde, insanın dünyada mazhar olduğu satılıp alınamaz değerlere vurgu yapar. Bu değerlerden birisi de bahar ve yaz mevsiminde yeryüzünün üstüne çekip bezendiği incecik yeşil ipekli elbisesidir. Şair, çimenleri ve yapraklarıyla yemyeşil olmuş yeryüzünün üzerindeki bitki

örtüsünü سُندُس *sündüs* ile tabir eder. Sündüs, Kur'ân'da cennet ehlinin kıyafetidir. (el-Kehf, 18/31) Tefsirlere göre bu kelimenin anlamı مَا رَقَّ مِنَ الدِّيْبَانِ *ince ipek kumaştır*. (Râzî, s. 30/754). Kaynaklar bu kelimenin *dahîl* yani Arapçaya başka bir dilden girmiş olduğu görüşünde hemfikirdir. (Ezherî, 2001, s. 13/106) Ebû Mâdî, Kur'ân'da cennet ehlinin özenilesi gösterişli kıyafeti olarak vadedilen ince ipekten giysinin yeryüzüne de giydirildiğine işaret eder. Bu giysi zenginlik alametidir. Dolayısıyla yoksulluğundan şikâyet eden kişiye gerçek zenginliğin tabiatında aranması gerektiği düşüncesini telkin eden şiirde, bütün yeryüzünü bir refah olarak takdim eden sündüs kelimesi oldukça yerinde bir tercih olmuştur.

Fakirliğin zorluğunu daha da çetin bir hale getiren şey fakr-u zarurete düşmüş kişinin kendini hayatta yalnız hissetmesidir. Zira insanların ekseriyet-i mutlakası hayatında bir süreliğine de olsa maddi sıkıntılar yaşar. Burada önemli olan, kişinin düştüğünde elinden tutacak yakınlarının bulunması yahut en azından yanında durup teselli verecek kişilerin olmasıdır. Eğer kişi hem yoksulluk çekiyor hem de hayatta yapayalnız kalmışsa bu, yaşanan maddi problemleri kapkaranlık bir manevi bunalıma dönüştürür.

Ebû Mâdî, beşeri bir vakıa olarak gördüğü fakirliğin sahici tesellisini tabiatın bizzat kendisinde göstermekle kalmaz, Allah inancı ile bu teselliyi tabiatın da ötesine yani gaybi âlemlere götürür ve şöyle der:

صور وآيات تفيض بشاشة
حتى كأن الله فيها يبسم

Suretler ve âyetler coşkun taşıyor şenlik içinde

Sanki rabbani bir tebessüm, onların çehresinde

Bu beyitte şair, yeryüzünü yerden fokurdayarak taşan bir su membâna benzetir. Su durgun iken saydam ve hareketsiz bir kütle iken kaynamaya başladığında türlü türlü şekiller ortaya çıkar. Toprak da aynı su gibidir. Haddizatında donuk ve atıl bir halde duran toprak, şefkat ve merhametle coştüğunda rengârenk tonlarda çiçekler ve başka başka tatlarda meyveler, muhtelif boyutlarda ağaçlar ile adeta gülümser. Şair toprak tabakasının bu güler yüzlü halini tabiatın kendisine bırakmaz. Toprağın bu güler yüzünün arkasında sanki rabbani bir tebessüm saklandığını ifade eder. Şairin üslubuna göre etrafındakilere

gülücükler atan keyifli bir bebeği andıran yeryüzünün, Allah'ın rahmetinin iltifatını yansıtıyor gibi bir hali vardır. Neticede Ebû Mâdî yaratıcı inancı olan bir şairdir. Burada şerh etmeye çalıştığımız beyte *تفويض* ve *يبسم* kelimelerinin imge zenginliği kattığı görülmektedir.

Ebû Mâdî'nin gözünde hayatı yaşamaya değer kılan şeylerden birisi de sevgidir. Öyle ki aşk temalı pek çok şiir söylemiş ve sevgi ile dünyanın cehenneme dönüşmediğini ifade etmiştir. Nitekim onun edebi bir üslupla tespit ettiğine göre cehennemi azap yeri kılan şey ne ateş ne de zemheridir. Cehennemi o hale getiren şey sevgisizliktir. Şiirlerinde sıklıkla sevgi ve aşkı terennüm eden şair, bu kasidesinde yoksul kesimlere iyimserlik önerisinde bulunurken de yine aşk olgusuna -tek bir kelime ile- göndermelerde bulunur. Aşağıdaki beyitte bunu görmek mümkündür:

والجدول الجدلان يضحك لاهيا

والنرجس الولهان مغف يحلم

Neşeli şu dereler cilve yapıp gülüyor

Tutkulu nergis kim bilir neyleri düşünüyor?

Bu beyitte dikkat çekeceğimiz kelime *لاھيا*'dır. *Teşhis/kişileştirme* sanatının kullanıldığı bu beyitte akıp giden dereler cilveli bir kadına benzetilir. Şair, dere ile cilveli kadın arasında ne gibi bir alaka kurmuş olabilir? *لاھيا* kelimesinin sözlük anlamı eğlenmek, oyalanmak gibi gayr-i ciddi eylemleri ifade eder. (İbn Manzûr, 1994, 15/259) Kanaatimize göre kelimenin kazandırdığı anlam derenin hızla akıp geçmesiyle alakalıdır. Cilveli bir kadın güzelliği ile dikkatleri çeker, işvesiyle hedef gönlü fethettikten sonra orada da kalıcı değildir, başka kalelere yönelir. Onun aradığı ciddiyet değil *لَهْوٌ* yani gönül eğlendirmektir. Şair, kullandığı kelime ile dinleyicisinin hayal dünyasında böyle bir kadını canlandırdıktan sonra hızlıca akan dere ile aralarında bağlantı kurmasını bekler. Tabiatla gördüğümüz dereler gürül gürül akarken adeta neşe ile güler bir haldedir. Bu dere, güzelliği ile bakanın gönlünü fetheder fakat onun güzelliği akıp geçmesindedir. Seyelan halinde olduğu için güneşin parıltılarını yansıtır, serinlik getirir, ruhu dinlendiren bir ses çıkarır ve sürekli hareket halinde olduğundan mütevellit, suyu tatlı olur. Kadının *لاھيا* davranarak yani

naz/cilve/kur yaparak daha bir çekicilik kazandığı gibi nehir de akar bir halde olduğu için daha da bir güzelleşir.

Refah düzeyi son derece yüksek olan ülkelerde gelir ortalaması hayli iyi durumda olan insanların da kendilerine göre sorunları bulunmaktadır. İspata ihtiyaç duymayan bu gerçek her insanın vicdanen kabul edeceği beşeri bir tecrübedir. Ebû Mâdî, kasidesinde huzur denilen manevi itminan halinin madde şartına bağlı olmadığını dile getirir. İnsanın ruhuna cennet misal bir haleti yaşatacak manevi hazlar vardır. Şaire göre insanın bu manevi hazları elde etmesine mani olan şey dışarıda değil yine insanın kendi iç dünyasındaki kuruntularıdır. Kuruntularının eseri olanlara şöyle seslenir:

أتزورُ روحك جنة فتفوتها
كيما تزورك بالظنون جهنم؟

Yoksa cennet ruhunu ziyaret ediyor da sen mi kaçırıyorsun?

Bir cehennem, evhamıyla ziyaret etsin diye sanki bekliyorsun

Şairin burada *ruhu ziyaret eden cennet* ile kastettiği şey insanın ancak manevi olgunluğa ulaşarak tattığı ulvi duygular olmalıdır. Huzur, sükûnet, itminan vb. kavramlarla karşılanabilecek bu manevi cenneti, insan göz göre göre elinden kaçırmaktadır. Bu beyitte şairin tam yerinde kullandığı bir ifade *بالظنون* dir. Kelimenin sözlük anlamlarında öne çıkan *يقين yakîn*'in (kesin inanç) zıttı olan bilgisel belirsizliktir. Kişi her hangi bir şey hakkında kesin bilgi sahibi değilse *sanırım* yahut *zannederim* der ki Türkçedeki bu kullanımın aslı Arapçadaki *ظن* ile aynıdır. Şair bu beyitte *zann* kelimesini, kişinin zihninde onun gerçek ile olan ilişkisini puslu haline getiren yahut çarpıtan kuruntular anlamında kullanır. Kasidenin başından itibaren şairin vermek istediği mesaj hakikatin mükemmel güzelliğini insanın fark etmesidir. Yeryüzü ve gökyüzünde her ne varsa insanın hizmetine verilmiş nimetler olduğu, varlığın yekpare halinde mücerret bir cemali yansıttığı, gerçek zenginliğin varlıktaki işte bu güzelliği keşif ile tezahür edeceği gibi düşüncelerini paylaştıktan sonra şikâyetçi insanoğluna döner ve şöyle der: Kapına kadar gelmiş cenneti reddedip cehennemi evine alıyorsun. İnsanın dünyasını cehenneme çeviren şeyler ise yanlış bilgileri, evhamı, kuruntuları yani kısaca zanları olmaktadır.

Kasidenin iyimserlik mesajını pekiştirmek için kişileştirdiği tabiat ögelerinden birisi de ağaçlardır. Şair, fakirlik ve yokluğun sıkıntısı ile tüm dikkatini kendi dünyasına hasreden karamsar insanı ağaçlara bakmaya davet eder:

ما بين أشجار كأنَّ غصونها
أيد تصفَّق تارة وتسلم

Ağaçların arasında sanki şu dallar

Birer el olmuşlar ki kâh alkışlar kâh selamlar

Bu beyitte şair ağaçları mutlu bir insana, dallarını ise ellere benzetir. Bu neşeli ağaç belli ki rüzgârın esmesiyle kimi zaman alkış tutan kimi zaman da selam veren bir haldedir. Bu beyitte şairin dalları, تصفَّق *alkışlar* ve تسلم *selam verir* şekilde tasvir etmesinin bir anlamı olmalıdır. Ağaçlar dallarıyla neden alkış tutsun ve kime neden selam versin? Bu beyitte yine Ebû Mâdî'nin sade kelimelerle zihinde geniş manalar canlandırıldığını görmekteyiz. Burada seçilen kelimelerin muhtemel anlamlarını düşünmeden önce kasidenin temasını oluşturan iyimserlik düşüncesini mülâhaza etmek gerekir. Şöyle ki şair, yoksulluktan şikâyet eden insanoğluna seslenmekte ve ona kendisini iyi hissetmesi için teselli vermeye çalışmaktadır. Fakir olanlar çoğu kez kimsenin kendilerine değer hatta selam bile vermediklerinden, servet kimde ise ona teveccüh ettiklerinden şikâyet ederler. Hâlbuki her tarafta gördüğümüz şu ağaçlar, bilhassa esintili bir havada dalları ile insanlara değer vererek onların insanîyet mertebesinden dolayı tebrik ederler. İnsan olmak başlı başına yüce bir mertebedir. Mal varlığının hacmi ne olursa olsun yeryüzünde bir halife olan insan, akli ve sevgi kabiliyetiyle tüm mahlûkat üzerinde saygıdeğer bir makam sahibidir. Ağaçlar onun bu değerinin farkındadır ve onu rüzgârların yardımıyla alkışlayıp hayranlıklarını dile getirirler. Onun dünyadaki varlığından memnun oldukları için selam verirler. Dünyaya selamet getiren insanoğlunu tanıyıp takdir ettiklerinden ötürü ona selam vererek hürmet ve muhabbetlerini ifade ederler.

Şairin kasidenin temel düşüncesine en uygun düşecek kelimeleri seçtiğini gösteren diğer bir beyit şu şekildedir:

والماء حولك فضة رقرقة
والشمس فوقك عسجد يتضرم

*Çevrende akan sular berrak birer gümüş
Üstündeki Güneş bir altındır; tutuşmuş*

Bu beyitte şair suyu gümüşe, güneşi de altına benzetir. Bu iki kelime şairin maksadıyla tamamen örtüşmektedir. Zira fakir olan altın ve gümüş gibi metallerden mahrumdur. Oysaki nehirlerden çağlayan akan sular erimiş bir gümüş gibi parlaktır. Şair *فضة* gümüş kelimesiyle sadece akan suların parlaklığını kastetmez. Aynı zamanda suların hayata lüzumu açısından en az gümüş gibi değerli olduğuna imada bulunur. Diğer taraftan her gün başımızın üzerinde yeri olan güneş tüm canlılar için elzemdir. Sapsarı ışıyla aynı erimiş haldeki altın gibi parlayan bu hayat vesilesi altın gibi değerlidir. Şair suları gümüş, güneşi ise altın ile teşbih ederek yoksul insana şu mesajı verir: *Altınım gümüşüm yok diye üzülme. Gümüşten değerli sular, altından değerli Güneşin var senin.*

Diğer bir beyitte ise şair yoksulluk ile muzdarip düşen gönüllere teselli verici şu sözlerinin söyler:

*هَشْتُ لَكَ الدُّنْيَا فَمَا لَكَ وَاجِمًا؟
وَتَبَسَّمْتَ فَعَلَامَ لَا تَتَبَسَّمُ*

*Dünya seninle bahtiyar iken sen surat asmışsın
Gülümserken varlık neden, ne diye, sen böyle gamnâksın.*

Sonuç

Edebi eleştiri yaklaşımlarından birisi de *alımlama estetiği* eleştiri kuramıdır. Bu kurama göre metnin değeri, okurun okuma sürecinde anladıkları ile ilgilidir. Okur, yazarın bıraktığı boşlukları kendisi doldurur. Okur merkezli yaklaşımına göre metnin estetik başarısı okurun yükleyebildiği anlamlara bağlıdır. Bu makalede söz konusu kuramı, İliyyâ Ebû Mâdî'nin *Kem teştekî* adlı kasidesine uygulamaya çalıştık. Şairin hemen her beyitte pek çok anlama muhtemel zengin çağrışımlı kelimeler seçtiğini fark ederek bu kelimelere kendi zaviyemizden baktık. Gördük ki Ebû Mâdî, yoksulluğa iyimser bakabilmenin imkânını varlığın bizzat kendisinde arıyordu. Servet denildiğinde ilk akla gelen maddi mal varlığından daha büyük bir hazineyi bizleri kuşatan varlık üzerinde gösteriyordu. Güneşin gökyüzünde bir altın külçesi ve akan

nehirleri eriyik gümüş gibi değerli olduğunu hatırlatıp bu nimetlere mazhar olan insanoglunun asla fakir olmayacağını anlatmak istiyordu. Varlık âlemi tümüyle insana hizmet için var olmuş ve insanın hatırına varlığını devam ettirirken insanoglunun yokluktan dolayı şikâyetçi olması ona göre büyük bir yanlgı idi. Bu düşüncesinden emin bir şekilde hayata iyimser bakmanın imkânını telkin ediyordu. Bunları yaparken dediğimiz gibi en büyük şahidi çiçekleri, bülbülleri, nehirleri ve yıldızları ile varlığını kendisi idi. Ebû Mâdi'nin her beyitte ustaca yerleştirdiği sade kelimeler bir harita gibi büyük ve çok yönlü manalara telmihte bulunuyordu. Şairin diğer teselli ve iyimserlik bağlamı şiirlerinin aynı şekilde alımlama estetiği kuramı çerçevesinde inceleme ve Türk okurla tanıştırılması bu çalışmanın bir tavsyesidir.

Kaynakça

- Alabulut, S. (2017). *Alımlama Estetiği*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Albrecht, M. C. (1954). The Relationship of Literature and Society. *American Journal of Sociology*, 59 (5), 425-436. Erişim Adresi: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/221388>
- Aristoteles. (1987). *Poetika*. Çev: İsmail Tunalı. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Bala, J. (2013). Literature and Society. *International Journal of Research in Humanities and Social Sciences*, 1 (5), 26-31.
- Charles S., Carver M. ve Scheier F. (2014). Dispositional Optimism. *Trends in Cognitive Sciences*, 18 (6), 293-299. Erişim Adresi: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24630971/>
- Christopher, P. (2000). The Future of Optimism. *American Psychologist*, 55 (1), 44-55. DOI: 10.1037//0003-066X.55.1.44
- Ebû Mâdi, İliyyâ. (2008), *el-A'mâlu's-Şi'riyyeti'l-Kâmile*. Kuveyt: Muessesetu Câizeti Abdilazîz.
- Ezherî, Muhammed b. Ahmed. (2001). *Tehzîbu'l-Luga*. Thk. Muhammed İvaz Mar'ab. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî.

- Fazlıoğlu, Ő. (2020). Ebû Mâdî, İliyyâ. Ankara: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. EK-1, 366-367.
- Forgeard, M.J.C. ve Seligman, M.E.P. (2012). Seeing the glass half full: A review of the causes and consequences of optimism. *Pratiques psychologiques*, (18), 107-120. Erişim Adresi: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S12691763120003X>
- Güzel, M. (2015). Gerçeklik İlkesinin Yitimi: Baudrillard'ın Simülasyon Teorisinin Temel Kavramları. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, (19), 65-84.
- Hamdioğlu, Y. (2019). Hume: Estetik Değer Biçmenin İki Yönü. *Kaygı*, 18 (1), 20-36.
- Milona, M. (2020). *Hope and Optimism*. John Templeton Foundation.
- İşıksal, A. (2021). Romantizm Türleri Ve Ülkelere Göre Ayrımı. *Akademik Sanat Tasarım Ve Bilim Dergisi*, (13), 14-23.
- Kudâi, Ebu Abdullah. (1986). *Müsned*. Thk. Hamdî b. Abdülmecîd. (2 Cilt). Beyrut: Muessesetu'r-Risâle.
- Leahy, R. (2002). Pessimism and the Evolution of Negativity. *Journal of Cognitive Psychotherapy: An International Quarterly*, 16 (3), 295-316.
- Ömerustaoğlu, A. (2007). Bir İnsani Fenomen Olarak Estetik Bilinç. *KKEFD/JOKKEF*, (15), 18-26.
- Râzî, Fahreddîn. (1999). *Mefâtihu'l-Gayb*. (32 Cilt). Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî.
- Stecker, R. (1996). What is Literature. *Revue Internationale de Philosophie*, 50 (198/4), 681-694.
- Yazıcı, H. (1999). *Lübnanlı Şair İlya Ebû Mâzi ve Şiiri (1889 -1957)*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.